

Ders : 45

Konu : Takdir

وَهُوَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوٰتِ وَفِي الْاَرْضِ يَعْزَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ

“O göklerde ve yerde tek Allah’tır. Gizlinizi, açığınızı bilir. (Hayır ve şerden)ne kazanacağınızı da bilir.”¹

Kader kelimesi sözlükte “ölçü, miktar, tayin etmek, belirlemek, kesin hüküm, yapmak ve takdir etmek” mânâlarına gelir.

Allah Teâlâ’nın, olmuş, olan ve olacak bütün varlıkların ve olayların; nerede ve ne zaman ve nasıl olacağını ezelde bilmesi ve öylece tesbit ve takdir etmesine “kader” denir. Tesbit ve takdir edilen şey Levh-i Mahfuz’da yazılmıştır.

Âlemin ve olayların dayandığı, ezeli, ebedî ve değişmez ölçülere ve kanunlara da kader denir. Her şey tesbit edilen kadere göre cereyan eder. Kur’ân-ı Kerîm’de:

اِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ

“Biz her şeyi bir kadere bağlı yaratmışızdır”² buyurulmaktadır. Diğer bir âyette ise, şöyle buyrulur:

“De ki; Sizin bizim için yazdığınızdan başkası bize erişmez. O, bizim mevlâmızdır. Onun için mü’minler yalnız Allah’a dayanıp güvensinler.”³

Kaza kelimesi sözlükte; yaratma, emir, meydana gelen musîbet, ödemek, bir şeyi tamamlamak, sözünü yerine getirmek anlamlarına gelir.

Ezelerde takdir edilen şeylerin, zamanı gelince takdir ve tesbit edildikleri şekliyle meydana gelmesine de “kaza” denir.

Kaza, kaderin meydana gelmesidir. Kader ve kaza, Allah Teâlâ’nın **İlim, İrade, Kudret ve Tekvin** sıfatlarına dayanır. Allah, her şeyi önceden bilir, bildiği gibi olmasını irade eder, irade ettiği gibi yaratır. Allah’ın bir şeyi önceden bilmesi insanların cüz’i iradeye sahip olmalarına engel değildir. Çünkü, ilim malûma tabidir. Yani Allah, bir şeyi “şöyle olacak” diye bildiği için o şey öyle olmaz. Öyle olacağı için, öylece bilir. Meselâ insanlar, ay ve güneşin tutulacaklarını önceden bildikleri için ay ve güneş tutulmaz. Ay ve güneş tutulacakları için “ay ve güneş tutulacaktır” diye bilirler.

Kader ve kazaya iman, imanın şartlarındandır. Bunu inkâr etmek insanı küfre götürür. Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

“Sizden hiç biriniz hayrı ile, şerri ile kadere iman etmedikçe, iman etmiş olmaz.”⁴

Cibrîl hadisinde: Ey Muhammed! Bana imandan haber ver!” diyen Cebrâil (a.s.)’a Resûlullah (s.a.v.):

“Allah’a, Allah’ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inanman, bir de kadere; hayrına ve şerrine inanmandır”⁵ buyurmuştur.

İnsana isabet eden, her türlü hayır ve şer, korku ve ümid, bolluk ve darlık, Allah katında takdir edilip, yazılmıştır. Bütün bunların Allah katında tesbit ve takdir edilip yazılması; her şeyin, Allah tarafından bilindiğine delâlet eder. Allah Teâlâ, bütün olabilecekleri, Levh-i Mahfuz’da yazdığına göre, onları bilmiş ve onlara bu şekilde hükmetmiştir.⁶ Mü’min, buna iman etmelidir. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v.):

“Kaderi inkâr edenler, şu ümmetin mecusîleridir. Eğer hasta olurlarsa onları ziyaret etmeyiniz.

¹ En’am suresi, 3. ayet

² Kamer suresi, 49. ayet

³ Tevbe suresi, 51. ayet

⁴ El-Müsned, Ahmed b. Hanbel, C.2, sh.181

⁵ Sahih-i Müslim Terc. C.1, sh. 105

⁶ Tefsir-i Kebîr, Fahrüddin Râzî, C.12, sh. 14

Eğer ölürlerse cenazelerinde bulunmayınız”⁷ buyurmaktadır.

Kader ve kaza, sadece insanlarla ilgili olan bir şey değildir. Canlı-cansız, yaratılmış ve yaratılacak her varlıkla ilgilidir. Suyun akıcılığı, ateşin yakıcılığı, güneşin doğup-batması, yer çekimi, kuşların uçuşması, balıkların yüzmesi, arının bal yapması, midemizin, karaciğerimizin çalışması v.b. hep Cenab-ı Hakk'ın tayin ve takdiriyle olur. Hiç bir varlığın bu takdire karşı gelmesi, onu değiştirmesi mümkün değildir. Ancak insan, kendi iradesine bağlı olarak yaptığı işlerden sorumludur.

Kâinat'ta mevcut olan her şey Allah'ın iradesiyle var olur. O dilemezse hiç bir şey olmaz. Mümkün olan şeylerden hiç biri Allah'ın iradesinin dışında değildir. Hayır-şer, iyi-kötü, sevap-günah hep Allah'ın iradesi ve yaratmasıyla var olur. O'ndan başka yaratan yoktur.

Meselâ insan, bir iş yapmayı düşünür ve onu yapmaya karar verir. Kul, nasıl dilerse Allah öyle yaratır. Allah'ın iradesi genelde insanın iradesine tabidir, insan kâsib; Allah, Hâlik'tir. Tedbir kuldân, takdir Allah'tandır. Bir fiil, kulun istemesi, Allah'ın yaratması sonunda meydana gelir. Ancak Allah, dilediği zaman, insanın iradesi ve işine müdahale edebilir, kulun dilediği her şeyi yaratmayabilir. Böylece ilahî iradenin üstünlüğü ortaya çıkar.

Kader, insan iradesine bağlı olup olmama açısından iki kısma ayrılır:

a. Kader-i Mübrem: İnsan iradesinin ve kudretinin dışında kalan kaderdir. Dünyanın dönmesi, yağmurun yağması, deprem, sel, fırtına gibi meydana gelen olaylar varlıkların çeşit çeşit yaratılması insan iradesine bağlı değildir. Bunlar yüce Allah'ın takdir, kudreti ve dilemesiyle meydana gelir. Nerede ne, zaman öleceğimizi, kıyametin ne zaman kopacağını Allah takdir etmiştir. Hatta, hangi ülkede dünyaya geldiğimiz, göz rengimiz, kalbimizin çalışması gibi konularda bizim irademizin hiç bir etkisi yoktur. Allah nasıl dilemişse öyle olur. İlahi kadere bağlı olan ve hiç bir müdahale imkânı olmayan bu hususlarda kullar sorumlu değildirler.

İnsan, gece ile gündüzü, kısaltma, uzatma, dünyanın dönüşünü yavaşlatma gibi fiiller yapma gücüne ve iradesine sahip değildir. Bunları takdir eden, yapan, yaratan Allah'tır.

Kur'ân-ı Kerîm'de :

“Deki: Söyleyin bakalım, eğer Allah üzerinizde gündüzü ta kıyamet gününe kadar aralıksız devam ettirse, Allah'tan başka, istirahat edeceğiniz geceyi size getirecek ilâh kimdir? Hâlâ görmeyecek misiniz?”⁸ buyurulmaktadır.

b. Kader- i Muallak : Kaderin bu çeşidi kendi irademize bağlıdır. Eğer iyi şeyler yapmayı ister ve ona göre hareket edersek, Allah onu yaratır. Kötü şeyler yapmayı ister ve öyle hareket edersek onu yaratır. Yani ne ekersek onu biçeriz.

Kur'ân ve sünnette her türlü iyilik ve kötülük yolları kullara bildirilmiştir. Kullar, iradelerini kullanma noktasında serbest bırakılmıştır. Allah, kullarının iradelerini nasıl kullanacaklarını bildiği için olacakları da takdir etmiştir. İnsan, iradesini nasıl kullanmak isterse Allah onun istediğini yaratır. Bundan dolayı kul, fiilin kâsibi (isteyeni), Allah da o fiilin hâlik (yaratanı) dır.

Evlenmeden çocuk sahibi olmak, birşey yemeden doymak, fabrika kurmadan araba üretmek mümkün değildir. Çünkü bunların herbiri için Allah'ın takdir ve tesbit ettiği sebeblere başvurmak mecburidir. Maddi alanda durum böyle olduğu gibi mânevi alanda da böyledir. Manevi yönden yükselmenin veya alçalmanın yolları Peygamberler ve ilâhî kitaplarla insanlara bildirilmiştir. İman etmeden cennete girmek, haram işleyerek Allah'ın rızasını kazanmak, peygamberlere tabi olmadan Allah yolunda yürümek mümkün değildir.

İnsan, dünyada mutlu olmak istiyorsa kendisine verilen iradeyle sebeblere yapışmak, ahiret saadetini istiyorsa, onun sebeplerine yapışmak zorundadır. Sebeblere sarılıp tedbir aldıktan sonra, Allah'ın izni ile sonuç elde edilir. İşte kaderin insan iradesine olan etkisi buradadır. Yoksa kader, iradesini iman yoluna sarfeden kimseyi küfre, küfür yoluna sarfeden kimseyi de iman yoluna sevketmez.⁹ Ayet-i kerimede şöyle buyurulmaktadır:

⁷ Sünen-i Ebi Dâvûd, C.5, sh. 413

⁸ Kasas suresi, 72. ayet

“ Ve de ki: Hak, Rabbinizdendir. Öyleyse dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin. Biz zalimlere

öyle bir cehennem hazırladık ki, onun duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır ...”¹⁰ buyurulmuştur.

İmtihana giren bir öğrenci dilediği salonda imtihan olamaz. İmtihani istediği saatte başlatamaz. Soruların puanlamasını kendi tayin edemez. Bütün bunlar, onu imtihan edenin tayini ve tesbiti ile olur.

Takdire râzı olmak her müslümanın görevidir. Takdir ise, Allahu Teâla'nın varlıkları yaratmadan önce tesbit ettiği her şeydir. Hiç kimse Allah'ın takdirine karşı gelemez, onu değiştiremez. Allah'ın her emrinde, fiilinde sayısız faydalar ve hikmetler vardır. Bu felâketler Allah'tan geldiği için bunlara razı olmak, Allah'a karşı edepsizlik yapmamak, şikâyet etmemek gerekir.

Bir müslüman, başına gelen felâketler karşısında :“Biz, Allah'ın kulu, Allah'ın mahluku olduğumuz gibi hedefimiz ve gayemiz de Allah'tır” der. Ve bu suretle hiç bir felâket, hiç bir hadise, onun zihnini bulandırmaz. Ona göre hayatın, teselliden daha büyük, daha yüksek gayesi vardır. Onun için her müslüman, en büyük musibetler karşısında:

إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ:

“Şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz” der ¹¹ ve neticede onun başına ne gelirse gelsin akıl ve kalbinin huzuru asla bozulmaz. Mücadele gücü ve dayanıklılığı asla sarsılmaz.¹²

Musibet, tıpkı yumurtaya benzer. İçindeki hapsetmiş sanırsınız. Fakat onu koruyor, büyütüyor ve olgunlaşması için ona yardım ediyor. İçindeki bir müddet sabretmesi ve beklemesi gerekir. Sonra kabuğunu kırar ve canlı olarak dışarı çıkar. Mü'min de dünyada yumurtanın içindeki civcive benzer.¹³ Mü'min sadece Allah'ın rızası için çile çeker, sıkıntılara katlanır. Çünkü çile okuldur, mü'mini olgunlaştırır, Allah'a yakınlığını artırır. Zafer ise, çileyi bilenlerin değil, çileyi çekenlerin hakkıdır. Ve ancak Allah'ın dilediği olur.

Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:

“...(Abdullah b.Abbasa) Yavrucuğum, bir şey isteyeceksen Allah'tan iste. Yardım dileyeceksen, Allah'tan dile! Ve bil ki, bütün bir ümmet toplanıp sana fayda temin etmeye çalışsalar, ancak Allah'ın senin için takdir ettiği faydayı temin edebilirler. Yine eğer bütün ümmet sana zarar vermeye kalksalar, ancak Allah'ın senin hakkında takdir ettiği zararı verebilirler. Çünkü artık kaderi yazan kalem yazmaz olmuş, yazılar değişmeyecek şekilde kesinleşmiştir. (Bundan sonra takdirde herhangi bir değişiklik söz konusu değildir.)”¹⁴

Hadiste, takdir edilenden başkasının kişiye ulaşmayacağı açıkça ortaya konmaktadır. Kaderin, çoktan tesbit edildiği artık ondan bir düzelme, ya da değişme olmayacağı bildirilmektedir.

İnsan kadere inanmakla mükelleftir. Kadere iman, aynı zamanda, insan için, en büyük huzur kaynağıdır. Kadere inanan bir insan huzur bulur. Kim kadere iman ederse, kederden emin olur.

Şu kısacık ömründe deney ile dökme ter...

Bir bakıver çevrene aldığın ibret yeter.

Kim ki gem`i alırsa yükselince aziya;

Suç bulmasın düşünce alındaki yazıya.

⁹ İslâm Akaidi, Prof.Dr. A. Lütü Kazancı, sh. 238

¹⁰ Kehf suresi, 29. ayet

¹¹ Bakara suresi, 156. ayet

¹² Tanrı Buyruğu, Ö. Rıza Doğrul, 2/46

¹³ İman ve Hayat, Yusuf el- Kardavi, sh. 217

¹⁴ Tirmizî, Kıyamet 59

(BeŐir Kara)

Not: Bu hafta;

- 1- Bakara suresi 156. ayeti mealiyle birlikte ezberleyelim.
- 2- Sıkıntılar ve musibetler karşısında sabrımızı ve direncimizi gözden geçirelim.